

TAGALA KANGELASED

«Viimasel ajal on Eestis aset leidnud mitmed terroriaktid, mis on korda saadetud vaenlase partisaanide, langevarjurite või teiste vaenulike jõukude poolt. Nii purustati raudtee kahel korral, 21. ja 22. oktoobril «Sonda ja Klviöli jaamade vahel...»

«Omakaitse» direktori aruandes 207. julgestusdiviisile novembris 1943.

Selliseid aruandeid laekus julgeolekuorganitele saksa okupatsioonil päevil, eriti 1943.—1944. a., rohkesti. Kõigis neis kurdeti: nõukogude partisaanid tegutsevad!

Okupeeritud Eesti territooriumil tegutses põepoolt kümneid partisaanide ja luuregruppe. Alutaguse metsades võitles 1944. a. veebruaris märtsis mitmesajameheline I Eesti Partisaanibrigaad.

Partisaanid olid Suures Isa-maasõjas suur jõud. Koos oma abiliste, kohalike elanikega, tekitasid nad fašistlikule armeele tõsist kahju.

Viru-Nigula lähedal Toomiku külas asus väike Lokotari talu. Siin elasid Aino ja Nigulas Lokotar koos oma kolme tütrega. Nigulas oli kogu ümbruskonnas hinnatud rätsemeister.

Ühel 1942. a. septembriööl kooptati Lokotari talumaja uksele. Pimedal ööl ootasid Aino Lokotari õde Ölme Mäitse ja endine Kiviöli kae-vur Aleksander Suits. Koh-tumiserõõm oli suur. Oli ju Ölme lahkunud kodukandist enam kui aasta tagasi. Ta läks siis hävituspataljoni ridades. Nigulas tema haige jala tõt-tu Punaarmeele ei võetud. Sel septembrikuu ööl sai Ni-gulasele selgeks, et ka temast võib saada võitleja. Kui «kü-lalised» hommikul lahkusid, oli selge, et Lokotari talu üks

AINO LOKOTAR

jääb nõukogude partisaanidele avatuks alati.

Aleksander Suits partisaaniluuresalga peatuspaigaks sai alguses Toomiku küla all soos asuv Rebasesaar. Siia meisterdati okstest ja samb-last onni. Siia seadis radist Osvald Andreiman üles raadiosaatejaama.

Luurel käisid peamiselt salga komandör Suits ja Ölme Mäitse. Ööpäevade kau-pa lamati raudtee, või maan-tee kraavis ja pandi kirja mööduvate rongide, vagunite, autode arv. püüti välja selgi-

tada, mida kuhu ja kui palju veetakse. Teateid kohaliku olukorra, elanike meelsuse, vahel ka fašistide plaanide kohta saadi Lokotaride kaudu külarahvalt. Kõigest sellest teatati tagalasse. Ainuüksi esimese kolme kuu jooksul läks Rebasesaarelt sinna 63 raadiogrammi.

Talve tulekul kolisid parti-sanid Lokotari talu lauda lak-ka.

1943. a. septembris alustas samas Viru-Nigula—Aseri ümbruses tegevust Bernhard Kentemi partisaanisalk. Ka sel-le üheks toetuspunktiks sai Lokotari talu. Siit saadi väärtuslikke teateid, perenaine hoolitses jõudumööda toidu eest.

Saabus 1944. aasta. Nõuko-gude väed lähenesid Eesti pii-rile. Nähes ette lähenevat lõppu, muutusid fašistid võit-lukes vastupanuliikumisega eriti agaraks. Juba mõnda aeg-a kahtlustasid nad Lokotare. Ehkki 1943. a. 24. veebruaril toime pandud läbiotsimine ei andnud tulemusi (partisaanid jäid loka põhuvirnas avastamata), peeti talu hoolikalt silmas. Selle vapper pererahvas ei sulgenud oma ukst parti-sanidele ka nüüd.

9. juuni 1944. a. varahom-mikul viibisid Lokotaride elutoas peale pererahva ka partisaanisalkade komandörid Suits ja Kentem. Osvald Andreiman varjas end samal ajal Eskeli talus. Ölme Mäitse aga Aseris.

Fašistid piirasid maja sisse. Oli oodata põhjalikku läbiot-simist. Majas viibijad astusid ebavõrdsesse lahingusse. Tulevahetuses langesid Nigulas Lokotar ja Bernhard Kentem. Aleksander Suits sai raskesti haavata. Seejärel sidusid fa-sistid ta auto taha ja vedasid mööda maad kuni ta suri. Poolsurnuks peetud Aino Lokotar suri autokastis teel Kiviöli vangilaagrisse.

Rüüstatud talu jäid vaid kolm tüdrukukest.

9. juuni koletule veretööle Lokotari talus järgnes kogu ümbruse «puhastamine». Kümneid inimesi kuulati üle ja arreteeriti. Aseris tabati Ölme Mäitse ja koos temaga vahistati teda varjanud Maa-siku pere. Toomiku küla juu-res metsas saadi kätte Osvald Andreiman. Kõik partisaanide abistajad ja nende olemas-olust teadjad viidi Kiviöli laagrisse.

NIGULAS LOKOTAR

Külaelanike repressioonimi-ne jätkus veel mitu kuud. See kõik aga enam fašiste ei aidanud. Juba 20.—21. sep-tembril olid Lääne-Viru alad vabastatud. Oma panuse sel-leks andsid ka Viru-Nigula ümbruses tegutsenud partisaanid ja nende julged abimehed

O. LANDBERG